Beytulhikme Int J Phil 13 (4) 2023
Doi: 10.29228/beytulhikme.73327
Research Article: 01-12

G. W. Leibniz ve Ayırt Edilemezlerin Özdeşliği İlkesi Metafizik ile Mantığın Sınırında Bir Sorun Odağı

G. W. Leibniz and the Principle of Identity of Indistinguishables A Problem Focus at the Boundary of Metaphysics and Logic

HATİCE KIRMACI
Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Received: 01.11.2023 | Accepted: 14.12.2023

Abstract: According to Leibniz's principle of identity of indiscernibles, if two objects have the same properties, then they are identical. To know whether objects are real or not, it is necessary to verify that two real things have the same properties. In our research, we aim to show that the principle of identity of indiscernibles is a logical principle and refers to a metaphysical deduction. In our research, we find that to apply the principle proposed by Leibniz to real objects requires a prior study of the properties of two things, and to apply the principle, we need to be sure of the premise that the properties of two things are the same, and to do this, we need to identify the real properties of things and compare them to each other in terms of identities. However, since it is possible to measure the existence of other, ordinary properties of things, we have seen that deduction about things themselves always lies on ground on the borderline between metaphysics and logic.

Keywords: Leibniz, principle of identity of indiscernables, property, quality, substance, predicate, boundary, deduction.

✉ Hatice Kırmacı
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Böl. 46050, Kahramanmaraş, Türkiye | haticekirmaci1@gmail.com

Beytulhikme An International Journal of Philosophy

1. Giriş

Bir şeyin gerçek/reel olduğunu nasıl temellendirebiliriz? Gerçek olan ile gerçek olmayanın ayırt edilmesi nasıl mümkündür? Elbette bir şeyin gerçekliği birçok açıdan temellendirilme girişiminde bulunulabilir. Nitekim Leibniz, gerçekliğin tek bir disiplinde konumlanmadığını birçok alanda çeşitli çalışmalarıyla göstermiştir.

İki gerçek şeyin ayırt edilmemesi nasıl mümkün olur? Şeyleri niteliklerin bütününe indirgediğimizi düşünelim, iki şeyin eşit sayıda niteliklere sahip olduklarını nasıl ifade edebiliriz? İki şeyin birbirinin aynısı olması için, ilk olarak her iki şeyin tüm niteliklerinin (özelliklerinin) belirlenmesi gerekmekte ikinci olarak da söz konusu iki şeyin aynı sayıda niteliklerinin olması gerekmektedir. Mantıksal zeminde söz konusu iki şeyi formüle eden iki öznenin aynı sayıda doğru yüklemlere sahip olmaları gerekmektedir. Oysa metafiziksel alanda her şeyden önce şeylerin niteliklerinden ibaret olduğunu söylemek bir varsayımdan ibarettir. Söz konusu varsayımı temel aldığımızda ise, iki şeye ilişkin doğru yüklemlerin kümesinin belirlenmesi gerekir.

Leibniz'in mantıksal zeminde öne sürdüğü ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi duyulur *dünya* ile metafizik arasındaki sınırda konumlanan gerçekliğin formülasyonunu içermek için tasarlanmıştır. Bu makale söz konusu ilkenin mantıksal bir ilke olduğu ve metafiziksel bir çıkarımı formüle ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Leibniz, bir şeyin bireyselliğine dayanarak onun gerçekliğini temellendirmeye çalışır. Bu çerçevede metafiziksel alanda bir şeyin bireyselliği ve gerçekliği, onun *tamlık* nosyonuyla ilgilidir.

Araştırmamız metafizik ile mantığın arasında konumlanmaktadır. Bu çalışmada, özellikle metafiziksel alanda bir hususu ifade edip mantıksal alana geçiş yapıp tözün niteliklerinden/özelliklerin konunun yüklemine geçiş yaptığımızda, metafiziksel alandaki töz ile önerme bazındaki konu arasında bir uyum olduğunu varsayıyoruz. Metafiziksel bir içerik farklılığı olduğunda ise söz konusu uyum varsayılmamaktadır. Leibniz'in ayırt edilemezlerin ilkesine ilişkin görüşlerini kendi yazı ve mektuplarını temel alarak inceleyeceğiz. Son olarak meselenin bir tartışma merkezi olduğunu göstereceğiz.

2. Metafizik ve Mantığa Sınırdaş: Ayırt Edilemezlerin Özdeşliği İlkesi

Öncelikle iki şeyin ayırt edilebilir yargısını Leibniz, birçok yazısında gerçek örnekler üzerinden vermektedir. Filozofa göre söz gelimi, duyulur alanda ayırt edilemez ne iki yaprak ne de iki damla su bulabiliriz.(Leibniz et al., 1957, p. 132) Nitekim iki damla, reel zeminde birbirlerinden farklıdırlar yani ayırt edilebilirler. Yine iki yaprak reel zeminde birbirlerinden ayırt edilebilirler.

İki gerçek şey aynı olabilir mi? Leibniz'e göre mezkûr sorunun yanıtı olumsuz. Filozofa göre bir şey gerçekse o halde şey biriciktir. Zira benzer iki şey gerçekte aynı şeydir. Leibniz, söz konusu görüşünü temellendirmek için birçok alana başvurmuştur. Teolojik zeminde o, iki gerçek şeyin iki ayrı şey olmasının Tanrı'nın tercih etmediği bir şey olarak temellendirmeye çalışır. Filozofun ifadesine göre: "Birbirine tamamen benzeyen iki su damlası ya da birbirinden ayırt edilemeyen iki başka cisim olduğunu yadsıdığımda, böyle bir şeyi varsaymanın kesinlikle imkânsız olduğunu değil, bunun ilahi hikmete aykırı bir şey olduğunu ve dolayısıyla var olmadığını söylüyorum (Leibniz et al., 1957, p. 133)." Her ne kadar Leibniz, tersini savunmaya çalışsa da reel zeminde iki şeyin birbirinin aynısı olmasını imkânsız saymaz. Ancak iki şeyin tıpa tıp aynı olduğunu kabul etmenin ilahi hikmete aykırı olduğunu, dolayısıyla birbirine özdeş olan iki şeyin -aslında büyük ihtimal ile- var olmadığını öne sürer (Leibniz et al., 1957, p. 133).

Filozof, Clarke'a yazdığı mektupta, doğada mutlak olarak ayırt edilemez iki gerçek varlığın var olmadığını, şayet öyle olsaydı Tanrı ve Doğanın nedensizce eyledikleri anlamına gelebileceğini öne sürer. Filozofa göre iki madde parçasının tam olarak birbirleriyle aynı olması -Tanrının hikmetinden dolayı Nedensizce (Raison) bir şeyin vuku bulmasına izin verilmediğinden- şeylerin dizinlenmesiyle uygunsuzdur ve sadece soyut anlamda mümkün olabilir (Leibniz et al., 1957, p. 131). Dolayısıyla Leibniz'e göre iki şeyin aynı olması Neden ilkesine de aykırıdır (Leibniz et al., 1957, p. 133).

Leibniz, kendi çağındaki atomlar konusunda[1] da iki gerçek atomun özdeş olmayacağı fikrini ele alır. Filozof, atomların tamamen sert, yok edilemez, içsel değişimden aciz ve aynı boyda olduklarını belirtir. Ona göre söz konusu nesneler için kullanılan atom kavramı, insanların eksik kavrayışlarından kaynaklanmaktadır. Atomlar var olsaydı onların bazıları kendinde ayırt edilemezlerden olurlardı ve içsel açıdan ayırt edilebilmeleri konusunda hiçbir temel bulunmaksızın dıştan ayırt edilemez atomlardan sayılırlardı. Bu durum Leibniz'e göre aklın en büyük ilkelerine aykırıdır. Ona göre doğrusu, her cismin her an değiştiği ve diğerlerinden farklı olduğudur (Leibniz, 1990, p. 180). Gerçek zemindeki iki atomu düşünelim ve her bir atomun önermede bir özneye tekabül ettiğini varsayalım. Metafiziksel düzlemde iki atomun aynı olmaması, her iki öznenin mantıksal zeminde doğru yüklem sistemlerinin aynı olmaması anlamına gelmektedir.

İki şeyin farklılığı Leibniz'e göre sadece içsel bir nedenden dolayı olabilir. Ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi metafiziksel tözlerin özsel anlamda -özsel nitelikleri bakımından- farklı olduğunu varsayar (Leibniz & Leduc, 2016, p. 82). Adı geçen ilkeye göre, iki şeyin özsel farklılıkları tezahür etmiyorsa, onlar ayırt edilemezlerdir. Filozofa göre söz konusu iki şey sadece sayı bakımından (*solo numero*) ayırt edilebilirler. Dolayısıyla -sayıların reel zeminini dışlarsak duyulur reel zeminde- söz konusu iki şey tek bir şeydir. Daha açık bir ifadeyle, Leibniz sayısal farklılığı zaman ve mekân üzerinden açıklamaya çalışır. Sayısal farklılık olamaz -iki şey sayı bakımında ayırt edilebilir- çünkü sayısal farklılık zaman ve mekân ile gerçekleşir.

Leibniz'e göre *zamanlar* ve *mekanlar* ayırt edilmez oldukları için Tanrının şeyleri yerleştirmek için zaman veya mekân *parçaları* arasında birine diğerinden daha çok değer verdiği söylenemez. Filozofa göre şeylerin zaman ve mekân parçaları arasından birinin Tanrı tarafından tercihi, söz konusu an ve konum değil, ancak yerleştirilen şeye göre olabilir (Leibniz et al., 1957, p. 152).

Leibniz'e göre zaman ve mekân dışsal (extrinseques) adlandırmadır. "Zamanın ya da mekânın parçaları kendi içlerinde ele alındığında ideal şeylerdir (Leibniz et al., 1957, p. 134)." Dolayısıyla ideal düzlemde, söz

[1] Pasajda belirtilen atom günümüzde bağıntısız yalıtılmış aynı atomik numaraya sahip olan iki atom olarak anlaşılabileceği yorumunu yapıyoruz.

gelimi zaman parçaları birbirlerinden ayırt edilemezler -ideal düzlemde anlar özdeştir. Yine ideal düzlemde mekân parçaları birbirlerinden ayırt edilmezler -özdeştirler. Daha açık bir ifadeyle ideal düzlemde, zaman dilimlerinin veya mekân dilimlerinin ölçüleri söz konusu olmadığından sırasıyla, zaman parçalarının ve mekân parçalarının ayırt edilemedikleri -özdeş oldukları- söylenebilir.

Ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, bireysel tözün sonsuz yüklemleri üzerine temellenen bireyleşme ilkesidir (Leibniz & Leduc, 2016, p. 248). Leibniz'e göre bireyleşme ilkesinin kaynağı iki bireyin tamamen aynı ve eşit olmamalarıdır. Filozofun ifadesiyle: "İki birey tamamen benzer ve eşit ve (tek kelimeyle) kendi içlerinde ayırt edilemez olsalardı, bireyleşme ilkesi olmazdı ve hatta bu koşulda bireysel ayrım veya farklı bireyler olmayacağını söylemeye cüret edebilirim (Leibniz, 1990, p. 179)."

İki şeyin ayırt edilebilmeleri için, söz konusu iki şeyin varoluş veya reel ortamda kendilerine has özelliklerinin bulunması ve söz konusu özellikleri -kendilerinde- koruyabilmeleri gerekir. Özellikleri koruyabilmeleri ayırt edilebilmeleri açısından elzemdir, çünkü özsel niteliklerinin sabit olmamaları durumunda iki şeyin ayırt edilebildiklerini söylemek yersiz olur.

Şeylerin birbirlerinden farklı olmaları, onların içsel bir nedenden dolayı farklı olmalarındandır. Tözsel bir farklılığı elde etmek için içsel (intrinseque) adlandırmalara başvurmak gerekir. İçsel adlandırmayı ise tam nosyon (Notion complete) doktrini sağlar (Leibniz & Leduc, 2016, p. 82). Pariente'ın belirtmiş olduğu gibi Leibniz'e göre tamlık nosyonu; bir tözün tüm yüklemlerini içeren ve bu tözün bilgisi, o töz hakkında yapılabilecek tüm doğru yüklemleri tesis edebilecek nitelikte olan bir nosyondur (Pariente, 2015, p. 78). Leibniz, tamlık nosyonunun özneye ilişkin olumsal (contingent) yüklemleri de -başına gelmiş ve gelecek olanları da- içerdiğini düşünür (Leibniz & Leduc, 2016, pp. 80-81).

Leibniz, ayırt edilemezler ilkesi adına boşluğu ve atomları reddeder (Jalabert, 1947, p. 20). Leibniz'in boşluğu reddetmesi, iki farkı konumdaki noktaların ayırt edilemez iki gerçek nokta olarak anlaşılabileceğinden, söz konusu ilkeye göre boşluk olamaz. Boşluk konusu salt mekâna özdeş olduğunu varsayabiliriz. Bu çerçevede Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesinin boş bir konumu dışlaması, ilkenin boş mekânların gerçek

olmadığını ideal olduğu durumundan çıkarsanabilir. Yine söz konusu ilke birbirinden ayırt edilemez iki atomun var olmasını dışlar. Nitekim filozofa göre iki atom tamamen aynı özelliklere sahipse, söz konusu atomlar gerçeklik alanında mevcut değillerdir.

3. Tartışma

Leibniz, bir şeyin gerçek olduğunu göstermek için onun başka bir şeyden ayırt edilebilir olmasını kanıtlamaya çalışır ve bunun için ayırt edilemezlerin ilkesini öne sürer. Söz konusu ilkeyi temellendirmek için Tanrı'nın her şeyi farklı şekilde yaratmış olduğunu savunur. Söz konusu kanıtın öznel olmaktan öte nesnel olduğunu göstermek için çaba sarf eder ve zaman ve mekândan yola çıkarak açıklamada bulunur.

Leibniz mekânın reel ve mutlak olduğu görüşüne karşıdır (Leibniz et al., 1957, p. 52). Filozof, zaman ve mekânın gerçekliğini yadsımak için ayırt edilemezlerin özdeşliğini kullanmaktadır. Ona göre mekân tamamen görecelidir (Leibniz et al., 1957, p. 53) -soyuttur. Zamanın veya mekânın, soyut olmaları gereği, parçalarının benzer yönleri mevcuttur. Dolayısıyla Leibniz, ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesini temellendirmek için zaman ve mekânın gerçekliğini kullanmamıştır (Russell, 2013, p. 62).

Leduc'ün belirtmiş olduğu gibi Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, bireysel tözün sonsuz yüklemleri üzerine temellenen bireyleşme ilkesidir (Leibniz & Leduc, 2016, p. 248). Belaval, tamlık nosyonundan bahsetmenin ayırt edilemezlerin ilkesini ifade etmeye denk olduğuna dair değerlendirmede bulunur (Belaval, 1960, p. 383). Tamlık nosyonu; bir tözün tüm yüklemlerini içerir ve bu tözün bilgisi, o töz hakkında yapılabilecek tüm doğru yüklemleri tesis edebilecek nitelikte olan bir nosyondur (Pariente, 2015, p. 78).

Russell'e göre Leibniz, tözün yüklemleriyle tanımlanabileceğini savunarak, dolayısıyla tözü yüklemlerinin toplamıyla karıştırarak hataya düşer. Zira tözün yüklemlerinin bütünü olduğu kabul edilirse, öznelerin karşısına yüklemleri tutmaya gerek kalmamaktadır. Russell'e göre, bir önermede konu yüklemler bütünü olsaydı, metafiziksel alandaki aktüel tözlerle ilgili yüklemler, özlerin yüklemleri gibi analitik olurlardı ve tözün var olduğuna (exists) dair yüklem, bir yargı olmaz, tözün ne kadar zamansal yüklemi varsa o sayıda yüklemleri olurdu (Russell, 2013, pp. 54-55). Russell'ın söz konusu yorumu mantıksal düzlemde isabetlidir. Çünkü tözün yüklemleri-

nin bütünü ancak varsayılabilir. Şayet tözün yüklemlerinin bütünü olsaydı veya en azından tüm yüklemleri arasında -nasıl olduğunu bilmesek de- belirli bir ilişki olsaydı, töze ilişkin tüm özellikleri tespit ettiğimiz anlamına gelirdi. Dolayısıyla, metafiziksel düzlemde tözün hangi özelliklerin bütünü olduğunu varsaymak bile sorun teşkil etmektedir çünkü tespit edilen son özellik veya niteliğin hangisi olduğunun göstergesi bilinmemektedir.

Russell'e göre töz bir ide değildir, yüklemeler koleksiyonu da değildir, yüklemlerin içkin bir şekilde (inherent) bağlı olduğu dayanaktır (tözdür). İki töz yüklemleriyle birbirlerinden farklıdırlar (yüklemler sınıfıyla) (Russell, 2013, p. 54). Russell'e göre ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi için tözün (cevherin) sadece yüklemleri ile tanımlanması özsel bir konudur (Russell, 2013, p. 65). Yukarıdaki paragrafta belirtilenlerle birlikte ayırt edilemezlerin özdeşliği ile ilgili söz konusu sorunu belirten Russell'ın belirtmiş olduğuna ilaveten metafiziksel düzlemde söz konusu ilkenin başka sorunlara işaret ettiği fark edilebilir.

Armstrong'a göre özdeşlerin ayırt edilemezliğine (L'indiscernabilité des identiques) dair doktrin makuldür. Bu doktrine göre a ve b -sözgelimi Venüs ile Çoban Yıldızı- özdeşse o halde a'nın tüm özellikleri ile b'nin tüm özellikleri özdeştir: (Vy) ((x = y) z > (VP) (Px = Py))) (Armstrong, 2010, p. 84). Yine Amstrong'a göre ayırt edilemezlerin özdeşliği (identité des indiscernable contreversé) ilkesi daha çok tartışmaya açık olmuştur. Bu ilkeye göre iki şeyin özellikleri tam olarak aynıysa o halde söz konusu iki şey anı şeydir: (Vx) (Vy) ((VP) (Px a Py) O (x- y)). Ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi özdeşlerin ayırt edilemezliği ilkesinin evrişiğidir (converse) ve doğru olanın evrişiği her zaman doğru değildir (Armstrong, 2010, p. 84). Özdeşlerin ayırt edilemezliğinde, iki nesne bütünüyle -varlıkları bakımından- özdeş olarak varsayıldığından dolayı söz konusu doktrinin tartışmaya konu olmaması anlaşılır bir durumdur. Oysa ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesinde, iki nesne niteliklerinin bütünüyle özdeş oldukları varsayıldığından daha çok tartışmaya neden olmuştur. Söz konusu varsayım ise yanlışlanmaya daha müsaittir. Çünkü böyle bir varsayım hem her bir nesneyi niteliklerine indirgemekte hem de iki nesnenin niteliklerinin aynı sayıda ve bire bir aynı olduğunu kapsamaktadır.

Yukarıdaki görüşlerden sonra iki atomun ayırt edilebilmesini ele alalım. İki atomun özdeş olduğunu söyleyebilir miyiz? Söz konusu iki atomun nötron, proton ve elektron sayısı aynı ise, bu iki atom aynı olabilir. Ancak iki atomun dış tabakalarındaki elektronlar da aynı enerji seviyesinde bulunmaları gerekir.[2] Böyle olunca bir diğer sorun belirir: Söz konusu iki atomun kendilerinin haricindeki mümkün şeylere olan bağıntıları farklıdır. O halde mezkûr iki atom Leibnizci anlamda birbirlerinden farklıdırlar ve ayırt edilemezler. Çünkü Leibniz'e göre, şeylerin kazanmış olduğu ve kazanacağı tüm yüklemler onun tamlığını ve bireyselliğini oluşturur (Leibniz & Leduc, 2016, pp. 80-81) (Pariente, 2015, p. 78). Dolayısıyla Leibniz'in düşüncesinde iki *nesnenin* -hâlihazırdaki çerçevede iki atomun- özdeş olduğunu söylemek için onların geçmiş ve gelecekteki tüm doğru yüklemlerinin bilinmesi gerekir. Bir nesnenin nitelikleri gelecekteki niteliklerini de içermesi, söz konusu nesnenin *dünyanın* tüm nesneleriyle -hatta Leibnizci anlayışta tüm mümkün dünyaların nesneleriyle- bağıntılı olabilme anlamına gelmektedir. Söz konusu olumsallık ise her daim metafizik ile mantık arasındaki sınırı çizmekte ve ayırt edilemezlerin ayırt edilebilme imkânını doğurmaktadır. Tözlerden hareket ederek yapılan bir ayrım değerlendirmesi hep bir varsayım olarak kalabileceği için, niteliklerden hareket ederek nesneleri ayırt etmeye çalışmak gerçekliğe daha yakın bir konumda bir değerlendirme yapma imkânı sağlamaktadır.

4. Sonuç

Gerçekliğin bütününün ifadesi her daim çeşitli problematiklerin tezahür etmesine zemin teşkil etmiştir. Çünkü gerçekliğin ifadesi bir formülasyonun sağlanmasıyla mümkündür. Tüm mesele her ne varsa onun gerçekliğine dair olanı ihmal etmeyen bir formülasyon sağlamaktır. Leibniz, evrensel bir dil anlayışıyla böyle bir girişimde bulunmuştur. Ancak söz konusu evrensel bir formülasyonun sağlanmasının insan ölçeğinde oldukça uzun soluklu bir iş olduğu, metafiziksel olanın formüle edilmesi söz konusu olduğunda anlaşılmaktadır.

Araştırmamızda ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi mantıksal bir ilke olup metafiziksel bir çıkarıma işaret ettiğini göstermeyi amaçladık. Tespit

[2] Pasajdaki çerçevede, elektronların enerji seviye farklarından başka özellikleri konusuna girmiyoruz.

edildiği üzere Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi -her ne kadar tartışılmış olsa da- bir şeyin gerçekliği hakkında önemli bir veriye işaret etmektedir. Kanaatimizce Söz konusu ilke metafiziksel gerçeklik ile mantıksal formülasyon arasında ciddi bir doğruluk işlevi görmektedir. Çünkü söz konusu ilke iki nesnenin bütünün aynılığını değil, ampirik düzlemde tanıklık edilebilecek zeminde iki nesnenin özelliklerinin aynılığı koşulunun sağlanmasından sonra bir çıkarımı öne sürmektedir. Dolayısıyla Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, gerçekliğe yakın bir zemindeki öncülleri gerektirmekte ve varsayımları en aza indirmeye dayalıdır.

Araştırmamızda, Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesini zamanı ve mekânı kullanarak temellendiremeyeceğini tespit ettik. Ona göre zaman ve mekân soyut nesneler olmaları nedeniyle, onlara bir zamansal veya mekânsal ***kalınlık*** atfedemeyiz. Yine filozofun ayırt edilemezlerin özdeşliğini teolojik açıdan da temellendirmeye çalıştığını gördük. Nitekim iki şeyin tıpa tıp aynı olduğunu kabul etmek ilahi hikmete aykırıdır, çünkü Tanrı her şeyi bir Nedenden dolayı farklı yaratmıştır. Leibniz, ilkeyi zaman ve mekanla temellendirmemiş ve teolojik temellendirmesi de öznel kalmıştır. Ancak söz konusu ilkeyi metafiziksel zeminde de temellendirmeye çalışmıştır. Bu noktada Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliğini, metafiziksel alanda sonsuz sayıdaki yüklemlere dayandığını tespit etmiş bulunduk.

Ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi boşluğu ve atomları reddetmektedir. Söz konusu ilkeye göre iki boş alan aynı niteliksizliğe sahip olduğu için aynılardır ve tek bir boşluk alanıdır -mesafesizliktir. Çünkü söz konusu boşluk tek bir noktadır ve dolayısıyla iki şeyin arasında olduğunda, söz konusu iki şeyi eş sınır yapmaktadır. Dolayısıyla iki boş alan birbirinin aynıdır ve gerçek değildir. Atomlara gelince, filozofa göre iki atom tamamen aynı özelliklere sahipse, söz konusu atomlar birbirinin aynıdır ve birini diğerinden ayırt eden bir gerçek nitelik söz konusudur. Dolayısıyla ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesine göre birbirinin aynı olan atomlar gerçeklik alanında mevcut değillerdir. Metafiziksel alanda gerçek olan birbirleriyle ayırt edilen özellikleri olan şeylerdir.

Leibniz'e göre ayırt edilemez iki şeyin var olması, her ne kadar iki aynı şeyin var olmasını Tanrı'nın bilgeliğine ters düştüğünü ifade etse de söz konusu ilke bir varsayım olarak kalmaktadır. Zira iki şeyin aynı oldu-

ğunu iddia etmek için şeylerin tüm yüklemlerinin bilinmesini gerektirir. Leibniz böyle bir ilkeyi öne sürse de algının sınırı söz konusu ilkeyi apriori bir değere taşımakta ve mesele metafiziksel bir düzleme taşınmaktadır. Daha açık bir ifadeyle Leibniz'e göre, şayet iki şey arasında bir farklılık algılanamaz durumdaysa, gözlemlenen ölçekte söz konusu iki şeyin aynı özelliklere sahip olunuyor görünmesiyle, söz konusu iki şey aynı ve ayırt edilemez olarak sayılırlar -onlar sadece sayı bakımından iki şeydir. Ancak daha farklı bir ölçekte gözlemlenen iki şey arasında sonsuz küçük (infinitésimal) bir farklılık olması mümkündür; bu durumda onlar gerçekten farklı şeylerdir ve ayırt edilebilirlerdir.

Araştırmamızın tartışma kısmında, Özdeşlerin ayırt edilemediğinin tartışma konusu olmadığını, ayırt edilemezlerin özdeşliğinin ise çok tartışılan bir konu olduğunu görmüş bulunduk. Özdeşlerin ayırt edilemezliği, iki nesnenin tözsel olarak özdeş olduğunu varsaydığından, söz konusu iki nesnenin tüm niteliklerinin özdeş olduğunu iddia eder. Sonuç olarak birbirine özdeş olduğu sonucuna varılan özellikler ise, yanlışlama olmadığı sürece doğrudur. Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi ise, başlangıçta iki nesnenin özelliklerinin aynı olduğunu varsayarak söz konusu nesnelerin tamamen özdeş olduğunu ifade eder. Adı geçen ilke hayli tartışılmıştır. Eleştirinin birinin, Russell tarafından öne sürüldüğünü gördük. Nitekim Russell, Leibniz'in öne sürdüğü ilkenin, şeyleri özelliklerine indirgediği gerekçesiyle eleştirir. Ona göre bir şey niteliklerine indirgenemez -niteliklerinin bütününden fazlasıdır.

Leibniz'in öne sürdüğü ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, iki şeyin özellikleri konusunda bir ön çalışmayı gerektirir. Çünkü bu ilkeyi uygulamak için, iki şeyin özelliklerinin aynı olduğu öncülünün sağlanması gerekir. Kayda değer olan husus, Leibniz'in söz konusu ilkenin öne sürülebilmesi için şart koştuğu özelliklerin aynılığına dair önkoşuldur. İki şeyin özelliklerinin aynı olduğuna dair doğru öncül, şeylerin özelliklerinin reel zemindeki belirlenimleriyle ve aynılık durumlarının tespitiyle elde edilebilir. Dolayısıyla iki şeyin özelliklerine dair öncülün sağlanması, onların gerçekliklerine dair bir çıkarımın elde edilmesini sağladığını fark ettik. Bununla birlikte, şeylerin olağan başka özelliklerinin mevcudiyetinin ölçümü veya tezahürü mümkün olduğu için, olası özellikler ortaya çıkmadığı

sürece, şeylerin kendilerine dair çıkarım her daim metafiziksel ve mantıksal bir sınır zemininde yer aldığını tespit ettik.

Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi, metafiziksel olan gerçekliğin reel alanda tespiti için önemli bir ilkedir. Söz konusu ilke, şeylere ilişkin özelliklerin tespitine dair araştırmaların ilerlemesiyle geliştirilmeye müsait bir ilkedir. Bu ise metafiziksel tözün kimliğinin mümkün olduğu kadar belirlenimiyle gerçekleşebilir. Yapılması gereken, nesnenin tamlığına ilişkin çalışmaların ilerletilmesi, nesnenin mümkün olduğu kadar doğru yüklemlerinin ortaya çıkarılması ve nihayet nesnenin niteliklerinin bütününden daha fazla ne olabileceğine dair bir çalışmadır.

Kaynaklar

Armstrong, D. M. (2010). *Les Universaux. Une introduction partisane* (B. L. e. J.-M. M. trad. de l'anglais par Stéphane Dunand, Trans.). Les éditions d'Ithaque.

Belaval, Y. (1960). *Leibniz Critique de Descartes*. Éditions Gallimard.

Jalabert, J. (1947). *La théorie leibnizienne de la substance*. Presses universitaires de France.

Leibniz, G. W. (1990). *Nouveaux essais sur l'entendement humain*. GF-Flammarion.

Leibniz, G. W., Clarke, S., & Robinet, A. (1957). *Correspondance Leibniz-Clarke: présentée d'après les manuscrits originaux des bibliothèques de Hanovre et de Londres*. Presses universitaires de France.

Leibniz, G. W., & Leduc, C. (Eds.). (2016). *Discours de métaphysique et correspondance avec Arnauld*. Vrin.

Pariente, J.-C. (2015). Autour de la notion complète. Le débat entre Leibniz et Arnauld. *Archives de Philosophie*, *78*(1), 75-110.

Russell, B. (2013). *La philosophie de Leibniz*. Éditions des archives contemporaines.

Öz: Leibniz'in ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesine göre iki nesnenin özellikleri aynıysa, o halde onlar özdeştir. Nesnelerin gerçek olup olmadığını öğrenmek için iki gerçek şeyin aynı özelliklere sahip olduğunun kontrolünün sağlanması gerekir. Araştırmamızda ayırt edilemezlerin özdeşliği ilkesi mantıksal bir ilke olup metafiziksel bir çıkarıma işaret ettiğini göstermeyi amaçlamaktayız. Araştırmamızda, Leibniz tarafından önerilen ilkenin gerçek nesnelere uygulanabilmesi için iki şeyin özelliklerinin önceden incelenmesi gerektiğini ve ilkenin uygulanabilmesi için iki şeyin özelliklerinin aynı olduğu önermesinden emin olmamız gerektiğini, bunun için de şeylerin gerçek özelliklerini belirlememiz ve bunları özdeşlikler açısından birbirleriyle karşılaştırmamız gerektiğini gördük. Yine bu çalışmada iki şeyin özelliklerine dair öncülün sağlanması, onların gerçekliklerine dair bir çıkarımın elde edilmesini sağladığını fark ettik. Bununla birlikte, şeylerin olağan başka özelliklerinin mevcudiyetinin ölçümü mümkün olduğu için, olası özellikler ortaya çıkmadığı sürece, şeylerin kendilerine dair çıkarımın her daim metafiziksel ve mantıksal bir sınır zemininde yer aldığını tespit etmiş bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Leibniz, ayırt edilemezlerin özdeşliği, özellik, nitelik, töz, yüklem, sınır, çıkarım.